וְאִם נִתְעַבְּרָה השנה על ידי בית דין שקבעו לעשותה שלשה עשר חדשים, נִתְעַבְּרָה לַמּוֹבֵר, כיון שהולכים לפי מנין שישראל מונים בשנה הזאת שהיא של שלשה עשר חדשים, ועד שלא תושלם השנה לאותו יום בחודש שבו נערכה המכירה בשנה שעברה, לא יוחלט הבית ללוקח. נמצא שלפי רבי אם הקדיש את השעיר בערב יום הכפורים בשנה פשוטה, כשהיה בן שמונה ימים, כשיגיע יום הכפורים בשנה הבאה ועברו שנ"ד יום, השעיר הוא בן שס"ד יום ולא מלאה לו שנה כימי שנת חמה, ולכן זו רק גזירה שמא תעבור שנתו.

שואלת הגמרא: הָתִינַח – לפי זה מיושב הטעם מדוע אין להקריב בשנה הבאה את הַשָּׂעִיר שחובתו שיהיה בן שנה, אַךְ פַּר שמתחילה הוא כשר עד בן שלש שנים, ואינו מת אף אם תעבור לו שנה שלישית, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – מה הטעם שיידחה ולא יבוא להקרבה בשנה הבאה. מיישבת הגמרא: אכן הדחייה של הפר אינה אלא משום גְּזֵירָה פַּר אָטוּ [–אגב] שָׂעִיר. דוחה הגמרא: וְכִי מִשּׁוּם גְּזֵירָה בלבד יָמוּת, הלא די היה אם ירעה עד שיסתאב. וְעוֹד מקשה הגמרא, מדוע דינו למיתה, הלא חֲטָאת שֶׁעָבְרָה שָׁנָתָהּ לפני שהביאה להקרבה, לֵירָעֶה אַוְלָא [–היא הולכת] ואין דינה למיתה, וכִדְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, חֲטָאת שֶׁעָבְרָה שָׁנָתָהּ, רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִילּוּ הִיא עוֹמֶדֶת בְּבֵית הַקְּבָרוֹת שאין הכהן יכול לקחתה להקרבה, וְרוֹעָה עד שתסתאב, ותמכר ויביא בדמיה אחרת.

הגמרא מבארת טעם אחר מדוע פר ושעיר שאבדו ונמצאו אחר הכפרה, ימותו: אֶלָּא אָמַר רָבָא, גזרו חכמים גְּזֵירָה מִשּׁוּם תַּקָּלָה – כדי שלא יכשלו בהם במשך השנה. ומוכח בברייתא שאכן חוששים לתקלה, (דתנן) [דְּתַנְיָא] בברייתא, אֵין מַקְדִּישִׁין שום דבר, שסתם הקדש הוא לבדק הבית, וְאֵין מַעֲרִיכִין – שאומר ערך אדם זה עלי, וְאֵין מַחֲרִימִין – שאומר דבר זה חרם, וסתם חרמים לבדק הבית, בְּזְמַן הַזֶּה, כיון שאין בית המקדש, ואין להם תקנה. וְאִם הִקְדִּישׁ וְהֶעֱרִיךְ וְהֶחֱרִים – ואילו עשה אחד מאלו בזמן הזה, ונמצאים בידיו חפצי קודש, מוטל עליו לאבדם כדי שלא יבוא להיכשל בהם, ולפיכך אם בְּהֶמָּה היא, תֵּיעָקֵר, ואם הם פֵּירוֹת או כְּסוּת וְכֵלִים, יניחם שיירקבו, ואם היו מָעוֹת וּכְלֵי מַתָּכוֹת שאינם נרקבים, יוֹלִיךְ הֶנְאָה – סך דמיהם לְיַם הַמֶּלַח לאיבוד. וְאֵי זֶה הוּא עִיקּוּר האמור לגבי בהמה, נוֹעֵל את הַדֶּלֶת לְפָנֶיהָ ואין לה מה לאכול וְהִיא מֵתָה מֵאֵלֶיהָ ברעב.

מבררת הגמרא: תַּקָּלָה דְּמַאי – לאיזו תקלה חוששים אם ישהה את השעיר והפר לשנה הבאה. אִי – אם החשש הוא מפני תַּקָּלָה דְּהַקְרָבָה – שיבוא להקריבם בשאר ימות השנה, אם כן אֲפִילּוּ כָּל רָעְיוֹת נַמִּי – בכל הבהמות שדינם לרעות עד שיסתאבו יגזרו כן, מפני שאף בהם יש את אותו חשש, וְאִי – ואם החשש הוא מפני תַּקָּלָה דְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה – שמא ישכח שהם קדושים ויגזו צמרם או יעבוד בהם, אם כן אֲפִילּוּ בְּכָל רָעְיוֹת נַמִּי נגזור כן. אלא לְעוֹלָם החשש הוא מפני תַּקָּלָה דְּהַקְרָבָה, וְהָנָךְ – כל שאר בהמות שדינם לרעות, דְּלָאו בְּנֵי הַקְרָבָה נִינְהוּ – שאינן עומדות בעצמן להקרבה אלא רק דמיהן, לֹא טָרֵיד בָּהוּ – אינו טרוד להקריבן, ומסיח דעתו מהן לגמרי ולא יכשל בהן, אבל הָךְ – בהמה זו [השעיר או הפר] דְּבַת הַקְרָבָה הִיא – שעומדת להקרבה ביום הכפורים בשנה הבאה, טָרֵיד בָּהּ – מחשבתו טרודה בה להקריבה כמצותה, ויש חשש שמא יכשל ויבוא להקריבה במשך השנה, ולפיכך דינה למיתה.

הגמרא מבארת שנחלקו תנאים האם חוששים לתקלה: וְתַקָּלָה עַצְמָהּ תַּנָּאֵי הִיא – שנויה במחלוקת תנאים, דְּתַנְיָא חָדָא – ששנינו בברייתא אחת, קרבן פֶּסַח שֶׁלֹּא קָרַב בְּפסח רִאשׁוֹן, כגון שבעליו יצא ידי חובתו באחר ונותר קרבן זה, ימכרנו בעליו למי שהיה טמא או בדרך רחוקה בפסח ראשון, וְיִקְרַב על ידו בְּפֶסַח שֵׁנִי, ואם אותו פסח לא הוקרב גם בַּשֵּׁנִי, ישהנו וְיִקְרַב לַשָּׁנָה הַבָּאָה. וְתַנְיָא אִידָךְ – ובברייתא אחרת שנינו שלֹּא יִקְרַב לשנה הבאה. מַאי לָאו – האם לא בְּתַקָּלָה פְּלִיגִי – נחלקו הברייתות, שהברייתא הראשונה אינה חוששת לתקלה ולכן ישהנו לשנה הבאה, והברייתא השניה חוששת לתקלה ולפיכך לא ישהנו לשנה הבאה. דוחה הגמרא: לֹא, יתכן לפרש דְּכוּלֵי עָלְמָא – שלפי שתי הברייתות [לֹא] חַיְישִׁינַן לְתַקָּלָה, וְהָכָא בְּפִלּוּגְתָּא – במחלוקת דְּרַבִּי וְרַבָּנָן אם מנין שנה כשנת חמה או כשנת לבנה, קָא מִיפַּלְגִי – נחלקו הברייתות, וְלֹא קַשְׁיָא מברייתא אחת לשניה, הָא – הברייתא הראשונה סוברת כְּרַבָּנָן, שיתכן שלא תעבור שנה תמימה מפסח זה עד פסח בשנה הבאה, מפני שיש ביניהם שנ"ד יום, ואפילו שהופרש לאחר שמלאו שמונה ימים ללידתו, עדיין לא מלאו לו שס"ה יום כשנת חמה, הָא – והברייתא השניה סוברת כְּרַבָּנָן, ששנת 'תמימה' היא לפי שנת הלבנה, וקודם שיגיע הפסח הבא תעבור שנתו.

מקשה הגמרא על דחיה זו: וְהָתַנְיָא – והלא שנינו בברייתא, וְכֵן הַמָּעוֹת שהופרשו עבור פסח בשנה זו ולא השתמש בהם, לא ישתמש בשנה הבאה, וברייתא אחרת סוברת שהמעות ראויים לשנה הבאה, ובמעות אין לתלות במחלוקת רבי ורבנן, שהרי אין שנה פוסלת במעות. אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ – האם לא מוכח מכאן שהברייתות בְּתַקָּלָה פְּלִיגִי, ולכן אף לגבי המעות יש לחשוש שיבוא לידי תקלה. מסיקה הגמרא: אכן שְׁמַע מִינָּהּ.

משנה

אחר ששנה התנא את הדינים הנוגעים לשני השעירים, חוזר התנא ללמד את המשך סדר עבודת יום הכפורים: לאחר ששיים הכהן הגדול ליתן מתנות דם הפר והשעיר כמצותם, בָּא לוֹ הכהן אֵצֶל שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ העומד בנגד שער המזרח שממנו מוציאים אותו לשילוח לעזאזל, ששם העמידו את השעיר כשבראשו קשור לשון של זהורית, וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו בין שני קרניו, וּמְתַוֶּדֶה על עוונות העם.

וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר הכהן גדול בוידויו, אָנָּא הַשֵּׁם, חָטְאוּ עָווּ פָּשְׁעוּ לְפָנֶיךָ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, אָנָּא הַשֵּׁם, כַּפֶּר נָא לַחֲטָאִים וְלָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים שֶׁחָטְאוּ וְשֶׁעָווּ וְשֶׁפָּשְׁעוּ לְפָנֶיךָ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ לֵאמֹר (ויקרא טז ל) 'כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ'. וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם הָעוֹמְדִים בָּעֲזָרָה, כְּשֶׁהֵן שׁוֹמְעִים את הַשֵּׁם הַמְפוֹרָשׁ שֶׁהוּא יוֹצֵא מִפִּי כֹּהֵן גָּדוֹל, הָיוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם, וְאוֹמְרִים – ועונים לעומתו 'בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד'.

אחר שגמר להתוודות, מָסְרוֹ הכהן גדול [את השעיר] לְמִי שֶׁהָיָה מיועד מאתמול להיות מוֹלִיכוֹ לעזאזל כדי לדחותו בצוק.

המשנה מבארת מי הם הראויים לשילוח השעיר: הַכֹּל – בין כהנים ובין ישראלים כְּשֵׁרִין לְהוֹלִיכוֹ לעזאזל, אֶלָּא שֶׁעָשׂוּ – הנהיגו בזה הַכֹּהֲנִים הַגְּדוֹלִים מנהג קֶבַע שיוליכוהו כהנים, וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין בית דין של כהנים אֶת יִשְׂרָאֵל לְהוֹלִיכוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, אף לישראל היו מניחים להוליכו שהרי היה מַעֲשֶׂה וְהוֹלִיכוֹ אדם ושמו עֶרְמֶלָא, וְיִשְׂרָאֵל הָיָה.

וְכֻבָּשׁ – כמין גשר גבוה עָשׂוּ לוֹ – לשליח, שדרכו יוצא מן העזרה אל מחוץ לעיר, מִפְּנֵי הַכַּבְלִים שֶׁהָיוּ מְתֻלָּשִׁים בְּשָׂעָרוֹ של השליח לצערו, וְאוֹמְרִים לוֹ, טוֹל וְצֵא טוֹל וָצֵא, ואל תשהה עוונותינו אצלנו עוד.

גמרא

שנינו במשנה שהיה הכהן הגדול מתודה ואומר 'כפר נא לחטאים ולעוונות ולפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו לפניך עמך בית ישראל'. מדייקת הגמרא: וְאִילּוּ 'בְּנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁךָ' לֹא קָאָמַר, ומשמע שהמשנה סוברת שאין הכהנים מתכפרים בשעיר המשתלח, ואם כן מַאן תַּנָּא – כמו איזה תנא סוברת משנתינו. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, משנתינו דְּלֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאִי – שאם המשנה סוברת כְּרַבִּי יְהוּדָה, הָא – הרי אָמַר שֵׁשׁ לָהֶם – לכהנים בַּפָּרָה בַּשָּׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. דוחה הגמרא: אַבַּיֵי אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא – אפילו אם תאמר שמשנתינו סוברת כרבי יְהוּדָה לא יקשה מלשון המשנה, שכן אָטוּ – האם כֹּהֲנִים לָאו בְּכְלָל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל נִינְהוּ – הם, וכשהכהן הגדול מתודה על עם ישראל הוא מתכוין לכלול אף את הכהנים.

שנינו במשנה: מָסְרוֹ לְמִי שֶׁמּוֹלִיכוֹ. הגמרא דנה בדיני הולכת השעיר לעזאזל: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, נאמר בתורה (ויקרא טז כא) 'וְשִׁלַּח בְּיַד אִישׁ עִתִּי הַמִּדְבָּרָה', ודורשים חכמים 'אִישׁ' לְהַכְשִׁיר אֶת הַזָּר – ישראל שאינו כהן. 'עִתִּי'

ללמדנו שֶׁיְּהֵא המשלח מְזוּמָּן – מיועד לשילוח כבר מערב יום הכפורים, ועוד דרשו, 'עִתִּי' מלשון עת, ללמד שישתלח בעתו ובזמנו וַאֲפִילּוּ כשחל יום הכפורים בְּשַׁבָּת, 'עִתִּי' ללמד שישתלח בזמנו וַאֲפִילּוּ בְּטוּמְאָה.

הגמרא דנה בדברי הברייתא: 'אִישׁ' לְהַכְשִׁיר אֶת הַחָזִר. מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא, הלא שילוח השעיר אינו נחשב לעבודה במקדש שצריך שתיעשה בכהן. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא כְּפָרָה כְּתִיבָא בֵּיהּ – שמא תהא סבור לומר שכיון שכתובה התורה בשעיר המשתלח (ויקרא טז י) 'יֶעֱמַד חַי לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר עָלָיו', אם כן בשילוחו תלויה הכפרה, ולכן היא צריכה להיעשות ביד כהן כשאר כפרת קדשים, קָא מַשְׁמַע לָן שאפילו ישראל כשר לשילוחו.

עוד דרשו בברייתא, 'עִתִּי' וַאֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת. שואלת הגמרא: לְמַאי הִלְכְתָא – מפני מה הוצרכו ריבוי מיוחד ללמד שמשתלח גם בשבת, הרי אין בשילוחו חילול שבת שצריך פסוק להתירו, ואף מה שהוא הולך חוץ לתחום שבת, הוא רק איסור מגזירת חכמים. משיבה הגמרא: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הריבוי נצרך לוֹמַר שֶׁאִם הָיָה השעיר חוֹלֶה ואינו יכול להלך ברגליו, מַרְכִּיבוּ המשלח עַל כְּתֵפוֹ, אף שהוא עובר בזה על מלאכת הוצאה בשבת. מבררת הגמרא: לפי ביאור זה, כְּמַאן – כדעת מי נשנתה הברייתא, דְּלֹא כְּרַבִּי נָתָן, דְּאִי כְּרַבִּי נָתָן מדוע צריך לכך פסוק, הָאָמַר רבי נתן שכל דבר חַי נחשב כנוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ בכוחותיו, והאדם אינו חייב על הוצאתו, ואם כן אין נשיאת השעיר נחשבת לחילול שבת, ואין צורך בפסוק להתירו. משיבה הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא שהברייתא כדעת רַבִּי נָתָן, מכל מקום חָלָה שאינו יכול לישא את עצמו, שַׁאנִי – דינו שונה מבעל חי בריא, והנושאו מחלל שבת.

הגמרא לומדת מברייתא זו דיני הוצאה ועירוב ביום הכפורים: אָמַר רַפְרָם, מכך שהוצרכו לימוד מיוחד להתיר לשלח את השעיר אפילו בשבת, זֹאת אוֹמֶרֶת שאיסורי עֵירוּב חצרות וְהוֹצָאָה מרשות לרשות נאמר רק לְשַׁבָּת, וְאֵין איסור עֵירוּב וְהוֹצָאָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים, שאילו היו איסורים אלו גם ביום הכפורים, לא היו צריכים פסוק להתיר שילוחו של שעיר כשחל יום הכפורים בשבת, שהרי אף כשחל יום הכפורים בחול היה אסור לנושאו ואף על פי כן כתבה התורה שישלחנו, הרי שנדחה איסור זה משום מצות שילוח, ואם כן הוא הדין כשחל בשבת.

עוד דרשו בברייתא, 'עִתִּי' וַאֲפִילּוּ בְּטוּמְאָה. שואלת הגמרא: לְמַאי הִלְכְתָא – באיזה אופן הוצרכו להתיר שישתלח אפילו בטומאה, הלא איסור טומאה אינו אלא בכניסת טמא למקדש או בטומאת הקדשים, ומה עניינו לשעיר המשתלח חוץ לעיר. משיבה הגמרא: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הפסוק בא לוֹמַר שֶׁאפילו אִם נִטְמְאָה מְשַׁלְּחוֹ, מכל מקום לא ישלחנו ביד אחר אלא ביד המזומן מאתמול, וְנִכְנָם אף שהוא טָמֵא לָעֲזָרָה לקבל את השעיר מהכהן הגדול, כיון שטומאה הותרה בציבור, וּמְשַׁלְּחוֹ לעזאזל כדינו.

הגמרא מביאה ברייתא ששאלו את רבי אליעזר כמה שאלות בדיני שעיר המשתלח: שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אם חָלָה השעיר המשתלח ואינו יכול להלך ברגליו, מַהוּ שֶׁיְּרַכִּיבֻהוּ – האם מותר שירכיבהו המשלח עַל כְּתֵפוֹ ובכך עובר המשלח על מלאכת הוצאה ביום הכפורים. אָמַר לָהֶם, אדרבה בריא וחזק היה השעיר, והיה יָכוֹל הוּא עצמו לְהַרְכִּיב אֲנִי וְאַתֶּם [–אותי ואתכם], ובדברים אלו השתמט רבי אליעזר מעניית תשובה לשאלתם. עוד שאלוהו, אם חָלָה מְשַׁלְּחוֹ ואינו יכול ללכת, מַהוּ שֶׁיְּשַׁלְּחֻנּוּ הכהן גדול בְּיַד שליח אַחֵר שאינו מוכן לכך מאתמול. אָמַר לָהֶם, אֲהָא בְּשָׁלוֹם אֲנִי וְאַתֶּם, כלומר, אף בשיחלה השליח לא נזדקק אנו להחליפו, ומה לכם לשאול על כך, ולא השיבם על שאלתם. עוד שאלוהו, אם דְּחָפוֹ את השעיר לצוק וְלֹא מֵת השעיר, מַהוּ להצריכו שֶׁיֵּרֵד אַחֲרָיו וְיָמִיתֶנּוּ. אָמַר לָהֶם את הפסוק (שופטים ה לא) 'כֵּן יֹאבְדוּ כָּל אוֹיְבֶיךָ ה'', כלומר, לא השיב לשאלתם, והיסב את דבריו לומר שמעולם לא אירע שלא מת השעיר בדחיפה מהצוק, והלואי וכן יאבדו כל אויבי ה'.

מביאה הגמרא את דעת חכמים בדינים אלו: וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, חָלָה השעיר, מַרְכִּיבוּ המשלח עַל כְּתֵפוֹ, מפני שאיסור הוצאה הותר לשילוח השעיר. חָלָה מְשַׁלְּחוֹ, יְשַׁלְּחֶנּוּ בְּיַד אַחֵר, אף שהשני אינו מוכן לכך מאתמול. דְּחָפוֹ וְלֹא מֵת, יֵרֵד אַחֲרָיו וְיָמִיתֶנּוּ.

הגמרא מביאה שאלות נוספות ששאלו את רבי אליעזר ולא השיב עליהם תשובות ברורות: שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, פְּלוֹנִי שחי בדורם מַהוּ לָעוֹלָם הַבָּא – האם מעשיו טובים ויזכה בהם לעולם הבא. אָמַר לָהֶם, שמא לֹא שְׁאֲלתוּנִי אֶלָּא עַל פְּלוֹנִי – אדם אחר שהיה ידוע במעשיו הטובים, ובכך דחה את שאלתם ולא השיבם. עוד שאלוהו, מַהוּ לְהַצִּיל רוֹעֶה את הַכִּבְשָׂה מִן הָאֲרִי – האם מותר לרועה שאינו בעל הכבשה להציל מפי הארי את הכבשה שטרף, אף שבכך נוטל ממנו את מזונותיו. אָמַר לָהֶם, שמא לֹא שְׁאֲלתוּנִי אֶלָּא עַל הַכִּבְשָׂה. שוב שאלוהו, מַהוּ לְהַצִּיל הָרוֹעֶה מִן הָאֲרִי. אָמַר לָהֶם שמא לֹא שְׁאֲלתוּנִי אֶלָּא עַל הָרוֹעֶה אם מותר להצילו מפי הארי. עוד שאלוהו, מֵמְזֵר – הנולד מהבא על חייבי כריתות, מַה הוּא לִירַשׁ בנכסי אביו. אמר להם, שמא שאלתם מַהוּ לִיתֵּן את אשת אחיו שמת בלי בנים. עוד שאלוהו, מַהוּ לָסוּד אֶת בֵּיתוֹ בזמן הזה לאחר חורבן בית המקדש, האם יש בזה איסור משום אבילות. אמר להם, שמא שאלתם מַהוּ לָסוּד אֶת קִבְרוֹ.

מבארת הברייתא: הטעם בתשובותיו אלו, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהַפִּלְפֻּלִין בְּדָבָרִים – שהניעם לדברים אחרים מפני שלא היה יודע מה להשיב, שודאי ידע להשיב, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא אָמַר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מִפִּי רַבּוֹ מֵעוֹלָם.

הגמרא מביאה שאלה נוספת שנשאל רבי אליעזר ולא השיב: שָׁאֲלָה אִשָּׁה חֲכָמָה אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מֵאַחַר שֶׁכֹּל מַעֲשֶׂה – מיני עבודות שנעשו בחטא הָעֶגֶל, שָׁוִין באיסורם, אם כן מִפְּנֵי מָה אֵין מִיתָתָן של כל החוטאים שָׁוָה, אלא היו שנהרגו בסייף [–חרב], והיו שמתו במגיפה, והיו שמתו בהדרוקן, שפיזר משה את אפר העגל על פני המים והשקה את העם, ומי שחטא בעגל היה מת בחולי מעיים. אָמַר לָהּ, אֵין חָכְמָה לְאִשָּׁה אֶלָּא בַּפָּלֶךְ – בכוש שדרך הנשים לטווות בו, ואל לך לחקור בחכמות אחרות. וְכֵן הוּא אוֹמֵר לגבי מלאכת המשכן (שמות לה כה) 'וְכָל אִשָּׁה חַכְמַת לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ'. הגמרא מביאה שנחלקו אמוראים בביאור חילוק עונשי המיתה לחוטאי העגל: אִיתְּמַר, רַב וְלֵוִי נחלקו, חַד – האחד אָמַר שמי שזִּבַּח וְקִיטֵּר לעגל, היינו שעבד עבודה זרה ממש וחייב מיתה, נידון בְּסַיִף, ומי שנִּשַּׁק – חיבק וְנִישֵּׁק את העגל, נידון בְּמִיתָה בידי שמים במגיפה, ומי שרק שָׂמַח בְּלִבּוֹ ולא עשה מעשים, נידון בְּהֶדְרוֹקָן – בשתיית המים שאפר העגל מעורב בהם ועל ידי זה היה מת בחולי מעיים. וְחַד אָמַר, שמי שעבד לעגל והיו עֵדִים שראו זאת, וכן היתה הַתְרָאָה – שהזהירו אותו שאם יעשה דבר זה יהרג על ידי בית דין, נידון בְּסַיִף, ומי שעבד בפני עֵדִים אך בְּלֹא הַתְרָאָה, נידון בְּמִיתָה במגיפה, ומי שעבד שלֹא בפני עֵדִים וְשֶׁלֹּא בְּהַתְרָאָה, נידון בְּהֶדְרוֹקָן – בשתיית המים ומת בחולי מעיים.

הגמרא מביאה דרשות נוספות בענין חטא העגל: אָמַר רַב יְהוּדָה, שֶׁכָּתוּב שֶׁל לֵוִי לֹא עָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים במעשה העגל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב כו) 'וַיֶּאֱסֹף מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וגו' וַיֹּאמֶר מִי לַה' אֵלָי וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי', ומשמע שאף אחד מהם לא חטא. יָתִיב – ישב רָבִינָא וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא – מימרא זו, אִיתֵיבֵיהּ – הקשו בְּנֵי רַב פָּפָּא בַּר אַבָּא לְרָבִינָא, הלא משה אמר על שבט לוי (דברים לג ט) 'הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו וְאֶת אֶחָיו לֹא הִכִּיר וְאֶת בָּנָיו לֹא יָדָע', היינו שהרגו את קרוביהם במעשה העגל, ומבואר שהיו משבט לוי שחטאו בעגל. מתרצת הגמרא: 'אָבִיו' הכוונה לְאָבִי אִמּוֹ מִיְּשָׂרְאֵל, 'אֶחָיו' הכוונה לְאֶחָיו מֵאִמּוֹ שנולדו לה מִיְּשָׂרְאֵל ולא מאביו שהוא לוי, 'בָּנָיו' הכוונה לִבְנֵי בִּתּוֹ שנולדו לה מִיְּשָׂרְאֵל, ומשום שבני בנים הרי הם כבנים לפיכך נקראו בניו.

שנינו במשנה: וְכֻלָּם עָשׂוּ לוֹ כּוֹ' מפני הבבליים שהיו מתלשים בשערו, ואומרים לו טול וצא טול וצא. הגמרא מבארת את דברי המשנה: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, לֹא בַּבְלִיִּים הָיוּ אֶלָּא אֲלֶכְסַנְדְּרִיִּים הָיוּ – מבני אלכסנדריה של מצרים, וּמִתּוֹךְ שֶׁבְּנֵי ארץ ישראל שׂוֹנְאִים אֶת הַבַּבְלִיִּים כיון שלא עלו עם עזרא מבבל, הָיוּ קוֹרִין אוֹתָן

המשך בעמוד קסב

– את תולשי השיער עַל שְׁמָן. וכן שנינו בברייתא, תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לֹא בָבְלִיִּים הָיוּ אֶלָּא אֲלַכְסַנְדְּרִיִּים הָיוּ. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי, תָּנוּחַ דַּעְתְּךָ שֶׁהֲנַחְתָּ אֶת דַּעְתִּי, מפני שמשפחת רבי יוסי היתה מבבל, והיה קשה לו שהיו אומרים כן על הבבליים.

שנינו במשנה שהבבליים היו אומרים למשלח השעיר טוֹל וְצֵא טול וצא.

מביאה הגמראה ברייתא המבארת את דבריהם: תָּנָא בברייתא, שהיו טוענים לו מָה שָּׁהֵי צְפִירָא דֵּין וְחוֹבֵי דָּרָא סַנְיָאן – מדוע מתעבב שעיר זה כאן, הרי עוונות הדור מרובים והן עליו.

משנה

המשנה ממשיכה ללמד את סדר הליכתו של משלח השעיר מחוץ לעיר, וסדר דחיית השעיר לצוק, ואת מעשי המשלח במשך היום עד שתחשך: מְיַּסְּרֵי יְרוּשָׁלַיִם הָיוּ מְלַוִּין אוֹתוֹ – את משלח השעיר, מירושלים עַד הַסּוּפָה הָרִאשׁוֹנָה שהקימו עבורו על הדרך.

מבארת המשנה: עֲשָׂר סוּכּוֹת הקימו עבורו מִירוּשָׁלַיִם וְעַד הַצּוּק – הר גבוה וזקוף והוא עוזאזל ששם דוחה את השעיר,